

<https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-8>

УДК 159.938

Людмила КОЗЛОВСЬКА

здобувач PhD,

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0009-0007-5853-6405>

e-mail: kozlovska_15@ukr.net

ПЛАНУВАННЯ ВАГІТНОСТІ ЯК ПРИЧИНА КОНФЛІКТІВ МІЖ ШЛЮБНИМИ ПАРТНЕРАМИ

У статті проведено теоретичне дослідження причин виникнення конфліктів між партнерами під час планування вагітності. Особливу увагу приділено важливості всебічної підготовки, яка охоплює психологічну, емоційну та фінансову готовність. Виявлено, що різні уявлення про батьківство викликають непорозуміння та конфлікти, зокрема через незрозуміння сімейних цінностей, спільних обов'язків і морально-психологічної готовності до прийняття рішень.

Досліджено вплив соціальних стереотипів, фінансових труднощів та зовнішнього тиску на прийняття рішення про народження дитини. Встановлено, що емоційна відчуженість, недостатня комунікація, недомовленість, відсутність узгодженості між подружжям, а також невідповідність моделей поведінки партнерів їхнім взаємним очікуванням, ускладнює планування вагітності та створює відчуття кризи у стосунках.

Ключові слова: планування вагітності, конфлікти, шлюбні партнери, комунікація, криза.

Liudmyla KOZLOVSKA

Khmelnyskiy National University

PREGNANCY PLANNING AS A CAUSE OF CONFLICTS BETWEEN MARRIAGE PARTNERS

The article presents a theoretical study of the causes of conflicts between marital partners during pregnancy planning, emphasizing the importance of comprehensive preparation for conception, which includes the psychological, emotional, and financial readiness of the partners. It has been found that many couples have different views on parenthood, leading to misunderstandings and conflicts. The research indicates that problems often arise due to lack of communication and consensus between spouses, psychologically unfavorable motives, stereotypical beliefs, unhealthy lifestyles, and discrepancies between partners' behaviors and their mutual expectations. Most conflicts occur when partners have differing opinions, desires, or values and are unable to reach agreement on important issues, particularly regarding family values, shared responsibilities, and roles within the family. The influence of social stereotypes, financial difficulties, and external pressure from relatives and society on the decision to have a child is also noted. Insufficient readiness of partners for conscious pregnancy planning can lead to conflicts, as their levels of psychological preparation and motives for having children may vary significantly. Partners often face emotional alienation, inadequate communication, and lack of support for one another, complicating the planning process. In this context, it is crucial for couples to possess a solid understanding of parenthood and motherhood, to be aware of

potential psychological difficulties that may arise, and to effectively apply behavioral models for successfully navigating this important period. The article also outlines prospects for further research in the area of mutual support and the development of psychological support technologies aimed at overcoming negative factors that provoke conflicts.

Key words: *pregnancy planning, conflicts, marital partners, communication, crisis.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Панування вагітності в Україні має свої особливості та виклики, які зумовлені соціальними, економічними та культурними факторами. Економічна ситуація в Україні, зокрема в умовах військових конфліктів і нестабільності, значно вплинула на рішення про народження дітей, адже невідомість майбутнього викликає додаткові страхи та тривоги [11]. Сьогодні, значна кількість шлюбних партнерів відкладають народження дітей через фінансові труднощі, відсутність стабільної роботи або житла, підвищення цін на основні товари, послуги, звідси невпевненість та занепокоєння щодо можливості забезпечення майбутньої дитини усім необхідним.

Як відомо, доступ до медичних послуг у сфері репродуктивного здоров'я є критично важливим, хоча в Україні існує система охорони здоров'я, але пари зіштовхуються з багатьма викликами, такими як недостатні фінансовими можливостями, брак спеціалістів і нестача інформації про репродуктивне здоров'я [8; 9]. Вагомий вплив на прийняття рішення народження дитини мають соціальні стереотипи, що й досі присутні в українському суспільстві, щодо ролі жінки як матері та чоловіка як годувальника, їхнє сприйняття відповідальності за виховання [2]. Відчуття тиску з боку родичів чи суспільства щодо народження дітей спричиняє додатковий стрес, адже відсутність підтримки та розуміння з боку оточення теж ускладнює процес підготовки до батьківства, тому психологічна готовність до батьківства часто є важливим аспектом планування вагітності [3].

Як свідчить практика, планування вагітності є важливим і відповідальним етапом у житті пари [1; 2; 3; 5]. Воно включає підготовку до зачаття, виношування та народження дитини, що вимагає не лише фізичної, а й психологічної, емоційної, фінансової та соціальної готовності партнерів до змін у їхньому житті. Важливо, щоб обидва партнери були готові до нових обов'язків і змін у повсякденному житті, звичках, кар'єрі та стосунках [6; 12; 14; 15].

Різні погляди партнерів на батьківство або неоднаковий рівень готовності до даного етапу стають джерелом стресу та конфліктів. А недостатня відвертість у обговоренні почуттів і очікувань призводить до невизначеності, яка викликає тривогу та відчуття тиску, що

негативно впливає на емоційний стан пари та їхні взаємини загалом. Досвід показує, що планування вагітності, яке супроводжується психологічними труднощами – такими як стрес, невирішені конфлікти, страхи, тривожність і відсутність взаєморозуміння спонукають появи серйозних наслідків, а саме напруженості та створення відчуття кризи у стосунках.

Аналіз досліджень та публікацій

Як показує практика, етап планування вагітності для шлюбних партнерів є важливим періодом, що потребує особливої уваги та підготовки, враховуючи фізичне й психологічне здоров'я майбутніх батьків, а також для забезпечення розвитку дитини. Аналіз наукової літератури свідчить [2; 5; 6; 9; 12; 13], що цією темою займалися багато дослідників. Зокрема, C. Kamp Dush M, M. Taylor, R. Kroeger [14], J. Behringer, I. Reiner, G. Spangler [12] підкреслюють, що психологічне благополуччя значною мірою залежить від готовності партнерів до зміни свого статусу після народження дитини. На зв'язок репродуктивного здоров'я з плануванням вагітності звертають увагу В. Самойленко, Г. Рой та В. Мисік [9], наголошуючи на важливості здорового способу життя та регулярних медичних обстежень. Дослідження А. Ковтун [5] вказують на важливість відкритого спілкування між партнерами та підготовки до нових ролей після народження дитини. Дослідники О. Бацилева, В. Астахов [2] розглядають підготовку до батьківства як етап соціалізації особистості, що формує установки щодо ролей батька і матері. Проте, більшість робіт не аналізують можливі конфлікти між партнерами, що виникають під час планування вагітності через відсутність спільних цінностей, розбіжності у поглядах на виховання майбутньої дитини та інші соціально-психологічні чинники. Враховуючи важливість гармонійних стосунків між партнерами під час планування вагітності, подальші дослідження фокусуються на вивченні причин конфліктів на даному етапі, що дозволить краще зрозуміти, як підтримувати емоційне благополуччя шлюбних партнерів.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у вивченні та аналізі причин виникнення конфліктів між шлюбними партнерами при плануванні вагітності.

Виклад основного матеріалу

За свідченням науковців [1; 5; 8; 11], планування сім'ї – це свідомий процес прийняття рішень щодо кількості дітей у родині, а

також часу та інтервалів між їх народженням. Воно включає використання методів контрацепції, ведення здорового способу життя, обізнаність про репродуктивне здоров'я та відповідальне ставлення до батьківства [9; 11]. Тому, однією зі складових планування сім'ї є підготовка до вагітності, що передбачає підготовку подружньої пари до зачаття дитини з урахуванням фізичних, психологічних та соціальних аспектів. Також, обстеження стану здоров'я майбутніх батьків, корекцію способу життя, визначення оптимального часу для зачаття, консультації щодо ведення здорової вагітності [8; 9]. Тобто, основною метою планування вагітності є зниження ризиків для здоров'я матері та дитини, а також забезпечення максимально сприятливих умов для успішного перебігу вагітності та народження здорової дитини.

Як показує практика, планування вагітності включає не лише фізичні та медичні аспекти, але й важливі психологічні чинники, такі як емоційна готовність, психологічна зрілість, підтримка партнера та обізнаність про майбутні зміни, що допомагають майбутнім батькам усвідомлено підійти до вагітності, підготуватися до нових обов'язків і зміцнити стосунки в парі [1; 2; 5; 13]. Проте, саме на даному етапі виникають різні конфлікти між партнерами, обумовлені як психологічними, так і соціальними чинниками. Конфлікти часто виникають через різні погляди на майбутнє батьківство, рівень готовності до змін або нерозуміння важливості емоційної підтримки один одного.

За результатами вивчення науково-психологічної літератури [4; 6; 7; 10; 11; 15] виявлено низку причин, що здатні провокувати появу конфліктів між шлюбними партнерами, а саме: **різні очікування від батьківства** (один з партнерів є більш готовий до змін, які приносить вагітність і народження дитини, тоді як інший не відчуває такої впевненості); **різні підходи до виховання** (різні уявлення про те, як краще виховувати дитину, в якому віці починати віддавати її до дитячого садка, чи потрібно дотримуватися певних традицій або релігійних переконань); **страхи та тривога** (страх перед невідомістю, майбутніми змінами або відповідальністю, тривога щодо фінансових аспектів, здоров'я майбутньої дитини або власної здатності справитися з новими обов'язками); **рольові очікування** (уявлення про ролі чоловіка та жінки у сім'ї, про розподіл обов'язків); **проблеми зі спілкуванням** (брак відкритого і чесного спілкування). **Отже, як бачимо, причини виникнення конфліктів між подружжям, на етапі планування вагітності, мають суттєвий вплив на емоційний стан і гармонійні міжособистісні взаємини.**

Для вивчення психологічних і соціальних чинників, які провокують конфлікти між партнерами на етапі планування вагітності, проводилося опитування 28 подружніх пар. Результати опитування показали, що багато опитаних пар (65,2%), мають різні уявлення про те, яким має бути батьківство, виявились значні розбіжності в поглядах на виховання, що призвело до непорозумінь. Близько 70,8% пар відзначили присутність тривоги щодо фінансової спроможності, стану здоров'я та здатності забезпечити дитині належну увагу, що часто викликало конфлікти, оскільки партнери по-різному реагували на це. Також, результати показали, що лише 49,8% пар задоволені рівнем відкритості у спілкуванні, решта відчували емоційну відчуженість через невміння та небажання ефективно обговорювати свої переживання та потреби. У більшості випадків пари не обговорювали свої ролі в очікуванні, так 61,1% опитаних визнали наявність стереотипів про те, якими мають бути батьки, і різні погляди на роль батьківства створювали конфлікти.

Доречно відмітити, що до проблем виникнення конфліктів при плануванні вагітності відносяться: вплив зовнішніх чинників, фінансовий стан сім'ї, соціальний тиск та проблеми зі статевим життям. Тому, в результаті подальшого опитування виявлено, що 63,5% респондентів відчули, що думки та очікування родичів і друзів негативно впливають на їхні рішення про планування вагітності. Зовнішній тиск викликав у партнерів відчуття невпевненості у своїх рішеннях, створюючи додаткову напругу у стосунках. Соціальний тиск також відіграє важливу роль у виникненні конфліктів під час планування вагітності, 64,4% опитаних пар відзначили, що відчувають тиск з боку суспільства щодо термінів народження дитини, а це призводить до того, що пари приймають рішення, які не відповідають їхнім власним бажанням і потребам, піддаючись зовнішньому впливу. Крім того, проблеми зі статевим життям відчули 57,2% шлюбних партнерів через конфлікти, пов'язані із плануванням вагітності, які заважали інтимності між партнерами.

Також, в процесі опитування встановлено, що рішення про народження дитини визначається цілим комплексом об'єктивних і суб'єктивних чинників, які, враховуючи індивідуальність шлюбних партнерів, призводять до певних побоювань, взаємних образ і претензій, через які виникають конфлікти: небажання змінювати комфортне сімейне життя, страхи щодо перебігу вагітності, а також неготовність взяти на себе відповідальність та виконувати батьківські обов'язки.

Дослідження поведінки партнерів під час планування вагітності показало, що 79,2% жінок (20 із 28) і 41,7% чоловіків (12 із 28) висловили незадоволення поведінкою своїх партнерів на етапі

прийняття рішення про вагітність. Вони вказували на недостатню підтримку, відсутність активного залучення до процесу планування, підвищена дратівливість, плаксивість, іноді агресивність, а також недостатнього виконання традиційних сімейних ролей.

Серед жінок, які висловили незадоволення поведінкою своїх партнерів на етапі планування вагітності, 19 осіб (67,9% від загальної кількості) мали певні претензії до чоловіків, які стосувалися різних аспектів, а саме поведінки та підтримки з боку партнера. Перш за все, жінки відзначили відсутність підтримки в ролі розрадника та порадирика. Зокрема, 84,2% (24 із 28) зазначили, що їхні партнери не проявляли бажання та вміння бути розрадниками, які здатні підтримати емоційно. Недостатня здатність виступати в ролі порадирика була вказана в 78,9% (22 із 28) жінок. Також 50,1% (14 із 28) відзначили, що їхні чоловіки не виконували роль годувальника на етапі планування вагітності, а 68,4% (19 із 28) скаржилися на відсутність здатності партнерів бути цікавими співрозмовниками чи уважними слухачами. Щодо проявів романтичної поведінки, невдоволення висловили 52,6% (15 із 28) опитаних.

Іншою важливою проблемою, яку висвітлили жінки, стала відсутність відповідальності за психічний і фізичний стан партнерки на етапі планування вагітності. Усі 28 жінок (100%) зазначили, що чоловіки не брали на себе відповідальність за підтримку їхнього психічного та фізичного благополуччя, що свідчить про серйозний брак уваги та піклування і створення умов для додаткового емоційного стресу.

Крім того, 84,5% (24 із 28) жінок зазначили, що їхні партнери не надавали достатньої психологічної підтримки, особливо при виявленні проблем зі здоров'ям жінки під час підготовки до вагітності. Така відсутність уваги до емоційного стану партнерки є вагомим фактором, що підсилює тривогу та невпевненість. Майже 67,7% (19 із 28) жінок повідомили, що їхні чоловіки не докладали зусиль для ретельної підготовки до зачаття, зокрема не займалися покращенням свого репродуктивного здоров'я, через недостатню обізнаність щодо важливості підготовки та нехтування спільною відповідальністю за майбутнє батьківство. Лише 45,8% (13 із 28) жінок зазначили, що їхні партнери не проявляли готовності до спільного планування та узгодження важливих рішень, пов'язаних із підготовкою до батьківства, звідси можна дійти висновку здатність домовлятися та узгоджувати плани щодо етапу підготовки до зачаття лишається важливим аспектом, який потребує уваги.

Що стосується чоловіків, то серед 28 опитаних, своє невдоволення поведінкою партнерки на етапі планування вагітності висловили 12 чоловіків (42,9%). Їхні претензії здебільшого стосувалися емоційних реакцій партнерок та виконання ними сімейних ролей. Основні зауваження чоловіків стосувалися підвищеної дратівливості та емоційної нестабільності жінок. Близько 75% (21 із 28) респондентів зазначили, що їхні партнерки проявляли ознаки дратівливості або навіть агресивності під час обговорення питань, пов'язаних із плануванням вагітності. Також 66,7% (19 із 28) чоловіків скаржилися на надмірну плаксивість партнерок, що вони вважали ознакою емоційної напруги, яку не завжди могли зрозуміти або підтримати належним чином.

Крім того, частина чоловіків (58,3%, або 16 із 28) відзначила, що партнерки не завжди ефективно виконували свої традиційні сімейні ролі, такі як господарка, кухарка та прибиральниця, що спричинило додаткові труднощі в побуті. У таких випадках чоловіки вказували на певну розгубленість через зміну динаміки взаємин у родині на етапі планування вагітності. Інша група претензій стосувалася зменшення інтимності та романтичних проявів з боку жінок, так приблизно 50% (14 із 28) чоловіків, вказали на неналежне виконання ролі коханки або музи, що також викликало відчуття відчуження.

Осмислення вказаних вище результатів опитування, дозволяє дійти висновку, що на етапі планування вагітності жінки часто залишаються без належної підтримки з боку своїх партнерів, чоловіки ж, як свідчать результати опитування, не завжди проявляють активну участь у підготовці до зачаття, не беруть на себе відповідальність за благополуччя партнерки та часто уникають спільного планування, що в подальшому провокує появі конфліктів та емоційної напруги між подружжям. Подружжя, на етапі планування вагітності, стикаються з певними викликами та умовами, які створюють конфлікти, зокрема через зміну емоційного фону, недостатньою комунікацією та необхідністю адаптації до нових умов спільного життя.

Загалом, результати опитування виявили різні погляди серед шлюбних партнерів на етап планування вагітності. Варто зазначити, що різниця у сприйнятті, незадоволеність підтримкою, відсутність відповідальності, низька активність у підготовці, потреба в комунікації та емоційні виклики, призводять до конфліктів, непорозумінь, розчарувань, тривожності, а також до посилення негативних емоцій і незадоволеності своїм партнером у майбутньому. Важливо розуміти, що конфлікти на етапі планування вагітності можуть мати далекосяжні наслідки для сімейних стосунків, включаючи вплив на виховання дітей та загальний емоційний клімат у родині.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Вивчення та аналіз причин виникнення конфліктів між шлюбними партнерами під час планування вагітності дозволяють зробити висновок, що цей етап є надзвичайно важливим і потребує всебічної підготовки з обох сторін. Основними причинами таких конфліктів є недовомленість і відсутність узгодженості між подружжям, психологічно несприятливі мотиви та обставини зачаття, стереотипні переконання, нездоровий спосіб життя, а також невідповідність моделей поведінки партнерів їхнім взаємним очікуванням. Більшість конфліктів виникають, коли партнери мають різні думки, бажання або цінності і не можуть досягти згоди щодо важливих питань. Зокрема, це пов'язано з нерозумінням сімейних цінностей, спільних обов'язків, ролей у сім'ї, а також з морально-психологічною та емоційною готовністю до прийняття спільних рішень.

Крім того, недостатня готовність партнерів свідомо підійти до планування вагітності призводить до конфліктів через різний рівень психологічної підготовки, а також через різні мотиви для народження дітей і потребу в дітях. У зв'язку з цим, подружжя повинно мати ґрунтовні знання про батьківство та материнство, усвідомлювати можливі психологічні труднощі, що виникають, а також розуміти та застосовувати ефективні моделі поведінки для успішного проходження даного періоду.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці практичних рекомендацій подружжю щодо взаємної підтримки та розробки технологій психологічного супроводу при плануванні вагітності.

Література

1. Алексєнко Т. Ф. Готовність батьків до виховання дитини. *Педагогіка і психологія. Вісник АПН України*. 2002. №4. С. 37-42.
2. Бацилєва О. В., Астахов В. М. Підготовка до батьківства як етап соціалізації особистості. *Збірник наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* / за ред. С.Д. Максименка. Т. X, Ч.2. К., 2008. С. 13-20.
3. Вінс В. А. Психологічна підготовка жінок до вагітності, як соціально значущий фактор. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Сер. : Психологія. № 3. С. 34-40.

4. Джелалі В.О. Психологія вирішенню конфліктів : Навчальний посібник. Харків-Київ : Р. І. Ф., 2006. 320 с.
5. Ковтун А. Ю. Сім'я на етапі планування, вагітності та народження дитини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Сер. : Психологія. № 3. С. 47-51.
6. Кравченко А.В., Тверезовська Н.Т. Виникнення і попередження конфліктів у молодого подружжя. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. Київ. Вип. 220. 2015. С. 253-258.
7. Рішко Л. Вплив рольових очікувань на характер сімейного спілкування подружжя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2016. Вип. 23. С. 147-149.
8. Савченко Ю. Батьківство в аспекті перинатальної психології. *Науковий журнал «Педагогічний процес: теорія і практика»*. Київ, 2016. № 3 (54). С. 119-123.
9. Самойленко В.Б., Рой Г.Г., Мисік В.В. Репродуктивне здоров'я та планування сім'ї : підручник. Київ : ВСВ «Медицина», 2018. 216 с.
10. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Психологія та педагогіка сімейного спілкування : Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. Київ : Веселка, 1998. 214 с.
11. Слюсар Л. І. Батьківство у системі відносин інституту сім'ї: сучасні трансформації, їх причини та наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 2. С. 26-38.
12. Behringer, J., Reiner, I., & Spangler, G. (2011). Maternal representations of past and current attachment relationships, and emotionalexperiences across the transition to motherhood: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 25 (2), P. 210-219.
13. Greeff A.P. Characteristics of families that function well. *Journal of Family*. 2000. Issue 21(8). P. 948-962.
14. Kamp Dush C.M., Taylor M.G., Kroeger R.A. Marital Happiness and Psychological Well-Being. *Across the Life Course AAPS J*. 2004. Vol. 6. P. 234-270.
15. McCubbin II. J., Patterson J. K. Family Transitions: Adaptation to stress. *Stress and Family*. Vol. 1: Coping with normative Transitions. N.Y., 1983. P. 5-25.

References

1. Aliexsieienko T. F. Hotovnist batkiv do vykhovannia dytyny. Pedahohika i psykholohiia. Visnyk APN Ukrainy. 2002. №4. S. 37-42.
2. Batsylieva O. V., Astakhov V. M. Pidhotovka do batkivstva yak etap sotsializatsii osobystosti. Zbirnyk nauk. prats Instytutu psykholohii im. H.S.Kostiuka APN Ukrainy / za red. S.D. Maksymenka. T. Kh, Ch.2.K., 2008. S. 13-20.
3. Vins V. A. Psykholohichna pidhotovka zhinok do vahitnosti, yak sotsialno znachushchy faktor. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. 2023. Ser.: Psykholohiia. № 3. S. 34-40.
4. Dzhelali V.O. Psykholohiia vyrishenniu konfliktiv: Navchalnyi posibnyk. Kharkiv-Kyiv: R. I. F., 2006. 320 s.
5. Kovtun A. Yu. Simia na etapi planuvannia, vahitnosti ta narodzhennia dytyny. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. 2023. Ser.: Psykholohiia. № 3. S. 47-51.
6. Kravchenko A.V., Tverezovska N.T. Vynyknennia i poperedzhennia konfliktiv u molodoho podruzzhzia. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Pedahohika, psykholohiia, filosofii. Kyiv, Vyp. 220. 2015. S. 253-258.
7. Rishko L. Vplyv rolovykh ochikuvan na kharakter simeinoho spilkuvannia podruzzhzia. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii «Pedahohika, sotsialna robota». 2016. Vyp. 23. S. 147-149.
8. Savchenko Yu. Batkivstvo v aspekti perynatalnoi psykholohii. Naukovyi zhurnal «Pedahohichni protses: teorii i praktyka». Kyiv, 2016. № 3 (54). S. 119-123.
9. Samoilenko V.B., Roi H.H., Mysik V.V. Reproduktyvne zdorovia ta planuvannia simi: pidruchnyk. Kyiv: VSV «Medytsyna», 2018. 216 s.
10. Semychenko V.A., Zasluzheniuk V.S. Psykholohiia ta pedahohika simeinoho spilkuvannia: Navch. posibnyk dlia studentiv vyshch. navch. zakladiv. Kyiv: Veselka, 1998. 214 s.
11. Sliusar L. I. Batkivstvo u systemi vidnosyn instytutu simi: suchasni transformatsii, yikh prychny na naslidky. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. 2016. № 2. S. 26-38.
12. Behringer, J., Reiner, I., & Spangler, G. (2011). Maternal representations of past and current attachment relationships, and emotionalexperiences across the transition to motherhood: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 25 (2), 210-219p.
13. Greeff A.P. Characteristics of families that function well. *Journal of Family*. 2000. Issue 21(8). P. 948-962.
14. Kamp Dush C.M., Taylor M.G., Kroeger R.A. Marital Happiness and Psychological Well-Being. *Across the Life Course AAPS J.* 2004. Vol. 6. P. 234-270.
15. McCubbin II. J., Patterson J. K. Family Transitions: Adaptation to stress. *Stress and Family*. Vol. 1: Coping with normative Transitions. N.Y., 1983. -P. 5-25.